

PRIPREMA ZA DAN SJEĆANJA NA HOLOKAUST

Upute nastavnicima

Siječanj 2006.

ministarstvo znanosti obrazovanja i športa

Uvod

Ove smjernice za pripremu Dana sjećanja na holokaust izrađene su za nastavnike koji podučavaju učenike srednjih škola u državama sudionicama OEES-a (Organizacije za europsku sigurnost i suradnju), s naglaskom na prijedlozima o planiranju komemorativnih aktivnosti vezanih uz godišnju proslavu Dana sjećanja na holokaust.

OEES je najveća paneuropska regionalna organizacija za sigurnost, 55* država sudionica iz Sjeverne Amerike, Europe, Srednje Azije i Kavkaza. OEES-ov **Ured za demokratske institucije i ljudska prava** (ODIHR) je jedna od nekoliko institucija osnovanih za promidžbu i potporu provedbe obveza na planu ljudskih prava, osnovnih sloboda, demokracije i pravnog poretka. U skladu s postojanjem antisemitizma i njegova oživljavanja posljednjih godina u dijelovima regija OEES-a, OEES je ponovno potvrdio odgovornost država sudionica za toleranciju i nediskriminaciju, borbu protiv semitizma i učvršćivanje aktivnosti na području obrazovanja o holokaustu. Od 2003. nekoliko je OEES konferencija o antisemitizmu, borbi protiv rasizma, ksenofobije i diskriminacije razvilo nove i detaljne obveze u tim sferama.

Kao nastavak konferenciji OEES-a o antisemitizmu i drugim oblicima netolerancije, u Córdobi (Španjolska), u lipnju 2005., stručnjaci iz dvanaest zemalja sudionica sastali su se u Yad Vashemu (Jeruzalem, Izrael) kako bi formulirali smjernice. Skup stručnjaka je bogato financirao Asper International Holocaust Studies Program, s potporom Asper Fondacije (Winnipeg, Canada), a smjernice su razrađene potporom njemačke vlade.

Yad Vashem, Uprava za obilježavanje sjećanja na mučenike i junake holokausta, osnovana je 1953. odredbom izraelskog parlamenta. Ime Yad Vashem proizlazi iz Knjige Izaije, glava 56, stih 5, "Njima dajem u kući svojoj i među zidovima svojim mjesto i ime (Yad Vashem),... Ime vječno dajem im, koje se nikada ne zatire". Smješten u Jeruzalemu, Yad Vashemu je povjereno dokumentiranje povijesti židovskog naroda tijekom holokausta tako da sačuva sjećanje i priču svakog od šest milijuna žrtava i preda naslijeđe holokausta budućim naraštajima u vidu pismohrane, opširne knjižnice, istraživačkog instituta, međunarodne škole i novih muzeja.

Pregled smjernica

- Dani sjećanja na holokaust u međunarodnom kontekstu
- Metodološka načela
- Ciljevi i rezultati učenja
- Praktične obrazovne strategije
- I. dodatak - Dodatni osvrti i informacije
- II. dodatak - Sjećanje na holokaust u zemljama sudionicama OSCE-a

Pedagoške smjernice o pristupu obrazovanju o holokaustu općenito mogu se konzultirati iz materijala s popisa internetskih stranica na kraju ovog dokumenta.

---

* Razdruživanjem Srbije i Crne Gore OEES sada broji 56 država sudionica.

I. Dani sjećanja na holokaust u međunarodnom kontekstu

"Holokaust je bilo sustavno, birokratsko progonstvo i ubojstvo približno šest milijuna Židova koje je država odobrila, a nacistički režim i njihovi kolaboracionisti su ga proveli. 'Holokaust' je riječ grčkog podrijetla i znači 'žrtva vatre'. Nacisti, koji su na vlast došli u siječnju 1933., vjerovali su u to da su Nijemci 'rasno superiorni', a da su Židovi osuđeni na 'život nedostojan života'. Za vrijeme holokausta, nacisti su također ciljali na druge skupine zbog, kako su smatrali, 'rasne inferiornosti': na Rome/Sinte (Cigane), invalide i neke slavenske narode (Poljake, Ruse i druge). Druge skupine su proganjane zbog političkih razloga ili ponašanja, među njima i komunisti, socijalisti, Jehovini svjedoci i homoseksualci." *Memorijalni muzej holokausta, SAD*

U siječnju 2000., 46 vlada, uključujući 41 zemlju sudionicu OESS-a, potpisali su Deklaraciju Međunarodnog foruma o holokaustu u Stockholmu, konstatirajući: "Holokaust (Shoah) fundamentalno osporio osnove civilizacije. Dotad nezabilježen karakter holokausta uvijek će zadržati univerzalno značenje. Nakon (više od) pola stoljeća, to ostaje događaj vremenski dovoljno blizu da preživjeli još uvijek mogu svjedočiti o strahotama koje su progutale židovski narod. Strašna patnja milijuna drugih žrtava nacista ostavila je neizbrisiv ožiljak po cijeloj Europi. [...] Dijelimo obvezu sjećanja na žrtve holokausta i časti onih koji su se tome usprotivili. Potičemo odgovarajuće oblike sjećanja na holokaust u našim zemljama, uključujući Dan sjećanja na holokaust, jedanput godišnje."

Dan sjećanja na holokaust je relativno nova pojava u nekim zemljama, dok je to u drugim zemljama već dugogodišnja tradicija. Vlade su inicirale i organizirale službene ceremonije i posebne parlamentarne sjednice obilježavajući Dan sjećanja na holokaust, što je bilo objavljeno u lokalnim, nacionalnim i međunarodnim medijima.

Varšava, Poljska, poslije rata: Memorijalni marš za žrtve holokausta. (Yad Vashem)

U listopadu 2002. ministri obrazovanja članica Vijeća Europe donijeli su rezoluciju da se Dan sjećanja na holokaust treba utemeljiti u svim zemljama.¹ Nadalje, tijekom šezdesete plenarne generalne skupštine u studenome 2005., Ujedinjeni narodi odlučuju da međunarodni dan sjećanja u čast žrtvama holokausta bude 27. siječanj i potiču zemlje članice da razrade obrazovne programe koje će predati sjećanje na ovu tragediju budućim pokoljenjima.²

Delegacije mladih i ministara obrazovanja iz 48 zemalja stranaka Europske kulturne konvencije, sudionika međunarodnog seminara "Poduka o sjećanju u sklopu kulturne baštine" polažu vijenac na Zid smrti u dvorištu Bloka 11 logora Auschwitz I-Stammlager, a u ime mladih Europe vijenac je položila Lea Devčić iz Hrvatske (na slici), Krakow i Auschwitz-Birkenau, Poljska, 4. – 6. svibnja 2005. (ICEAH, Auschwitz Birkenau državni muzej)

Nedavnih godina, OESS je stavio naglasak na promidžbu sjećanja na holokaust i borbu protiv suvremenog semitizma. Države sudionice OESS-a obvezale su se na sjećanje na holokaust odlukom koja je donesena krajem konferencija o antisemitizmu u travnju 2004. u Berlinu.

Trideset jedna od 55 zemalja sudionica OESS-a utemeljila je Dan sjećanja na holokaust.³ Albanija, Belgija, Hrvatska, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francuska, Njemačka, Grčka, Irska, Italija, Lichtenstein, Norveška, Španjolska, Švedska, Švicarska i Ujedinjeno Kraljevstvo zakonom su utvrdili da će se 27. siječnja svake godine (dan oslobođenja Auschwitz-Birkenau), održavati ceremonije i drugi posebni događaji u znak sjećanja na žrtve holokausta.

Na primjer, u Ujedinjenom Kraljevstvu Dan sjećanja na holokaust 27. siječnja obilježava se nacionalnim događajem koji pohode javne osobe, preživjele žrtve holokausta i drugi dostojanstvenici. U raznim gradovima diljem zemlje također se održavaju razni komemorativni događaji. Preporučuju se događaji u društvenim zajednicama sa stotinama malih grupa kao što su crkve, skupine za pomilovanja, škole, fakulteti, gradska vijeća koja održavaju lokalne događaje za javnost i svoju zajednicu.

Britansko Ministarstvo unutrašnjih poslova osigurava financijsku potporu kao i izvore za pomoć u organizaciji takvih događaja. Štoviše, britansko Ministarstvo obrazovanja proizvodi on-line i tiskane materijale za Dan sjećanja na holokaust.

¹ Za više informacija o toj odluci i drugim točkama koje pripadaju sjećanju na holokaust diljem Europe, vidi: <http://www.coe.int>

² Za više informacija vidi: <http://www.un.org>

³ Tablica o službeno utemeljenim danima sjećanja na holokaust može se naći u II. dodatku.

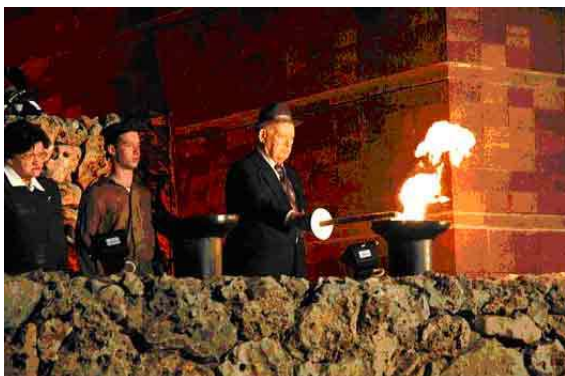
Dana 27. siječnja 2005. Središnja ukrajinska fondacija za holokaust "Tkuma" organizirala je projekt poznat pod imenom "Maraton sjećanja" s ciljem da poveća svijest o holokaustu u desecima ukrajinskih gradova i mjesta. Događaji su uključivali nagradne ceremonije za studente koji su sudjelovali u natjecanjima o holokaustu; "Marševe živućih" na autentična mjesta stradavanja žrtava holokausta; okrugle stolove studenata s poznatim osobama i konferenciju za tisak s predstavnicima međunarodnih i lokalnih medija vezano uz 60-godišnjicu komemoracije oslobođenja Auschwitz – Birkenau. U Odesi, komemoraciju je obilježila kombinacija literarnih i umjetničkih slika i priča Eli Wiesela, preživjele žrtve holokausta i dobitnika Nobelove nagrade. Državni i lokalni dužnosnici također su sudjelovali u tim događajima.

Predstava Zaporozške JCC plesne skupine kao dijela projekta Maraton sjećanja, Ukrajina 2005., Tkuma (Središnja ukrajinska fondacija za holokaust).

Austrija, Bugarska, Mađarska, Latvija, Litva, Luksemburg, Poljska, Rumunjska, Slovačka, Srbija i Republika Makedonija također su utemeljile Dan sjećanja na holokaust, u skladu s povijesnim događajima u njihovim zemljama u doba holokausta. Na primjer, Mađarska obilježava komemoraciju 16. travnja, na dan kad je nastao prvi geto u Munkcsu, dok je Litva odabrala 23. rujna u sjećanje na ubojstvo preostale židovske populacije u getu Vilnusa, 1943.

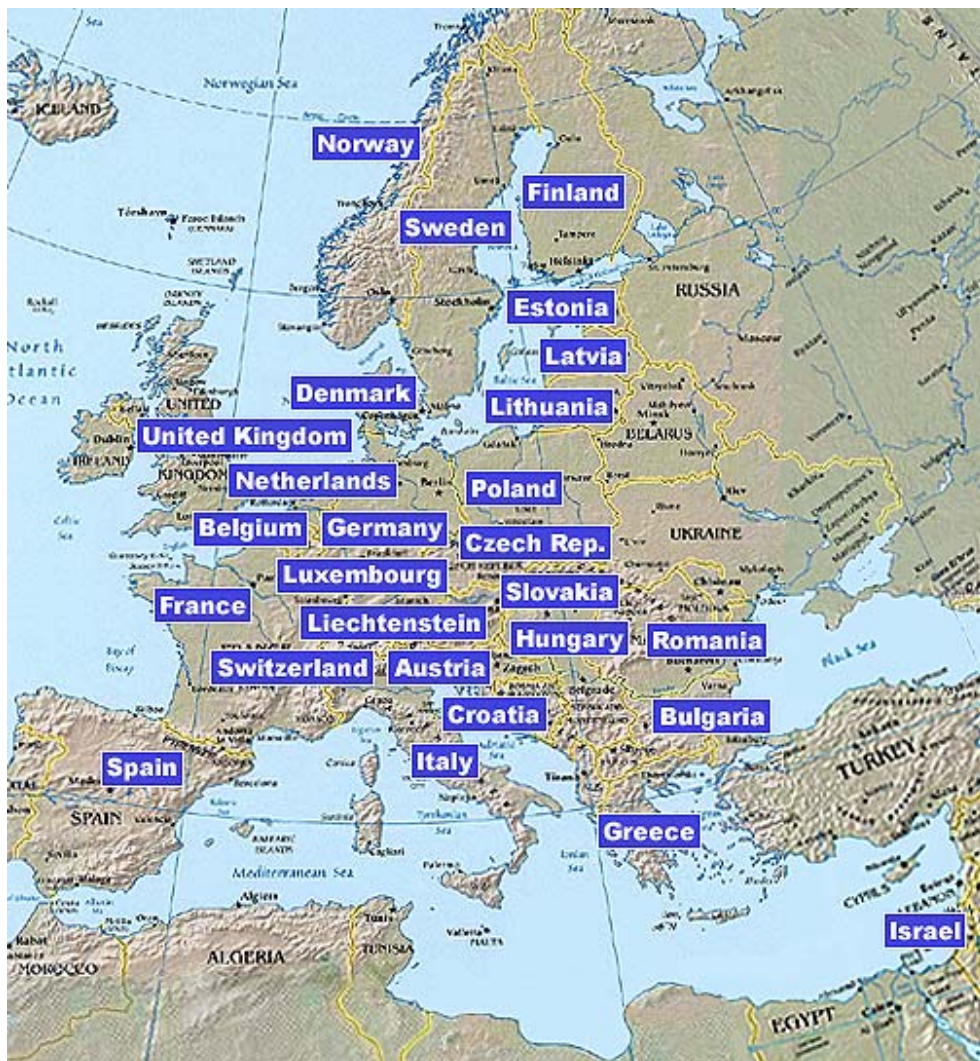
Kanada i Sjedinjene Države obilježavaju datume u skladu s Yom HaShoah. *Yom HaShoah Ve-Hagevurah* (hebrejski) doslovno znači Dan sjećanja na mučenike i junake holokausta, a počinje u zalazak 27. mjeseca Nisana u hebrejskom kalendaru. Yom HaShoah, koji obilježava početak ustanka u Varšavskom getu 1943., utemeljen je zakonom izraelske vlade 1951. Glase se sirene na dvije minute diljem čitave zemlje u znak sjećanja na žrtve, a mjesta zabave, kao što su kazališta, plesne dvorane, restorani i kavane, tog su dana zatvoreni. To je postao dan komemoracije u židovskim zajednicama i među pojedincima diljem svijeta.

Yerakmiyel Felzenshteyn pali baklju za vrijeme ceremonije obilježavanja Dana sjećanja na mučenike i junake holokausta, 4. svibnja 2005., Yad Vashem.

Razne zajednice imaju dugogodišnju tradiciju obilježavanja holokausta i Drugoga svjetskog rata. Dan sjećanja na holokaust ne smije zanemariti ili zamijeniti već utemeljene rituale sjećanja, nego treba produbiti njihov značaj i važnost u sklopu tih zajednica.

Nastavnici koji žive u zemljama bez službenog Dana sjećanja na holokaust možda se žele uključiti u istraživački projekt o holokaustu sa svojim učenicima, posebno vezano uz događaje u njihovim zemljama u ono vrijeme.

Klikni na ime zemlje za detalje o aktivnostima o sjećanju. Interaktivna mapa također je dostupna na <http://www.yadvashem.org/education/ceremonies/liberation/map/map/html>. (Yad Vashem)

II. Metodološka načela

Komemorativni događaji ne mogu i ne smiju doći na mjesto učenja o tome što se događalo u prošlosti. Napokon, opsežno proučavanje predmeta – koje uključuje aktivni proces učenja u sklopu nastavnog plana – i komemoracija povijesnih događaja od godine do godine, posve su različitog karaktera. Rituali sjećanja, kao što su ceremonije s muzičkim vinjetama, čitanjem tekstova i imenima žrtava, ograničeni su u djelokrugu, čak i ako se ponavljaju iz godine u godinu.

Preporučuju se aktivnosti koje se usredotočuju na priče stvarnih ljudi, čija se imena ili lica mogu prepoznati (na primjer, prijašnji židovski stanovnici grada ili susjedstva, bivši učitelji ili učenici škole) ili se mogu otkriti istraživanjem.

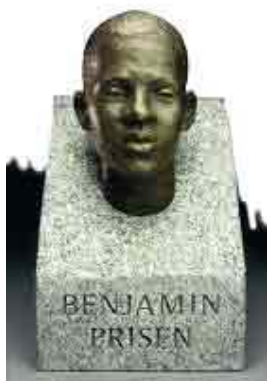

Naglasak na istraživanju lica, imena i dnevnog života žrtava holokausta vraćaju dostojanstvo svima onima koji su ubijeni. Predstavljajući žrtve kao ljudska bića iz starih zajednica, a ne kao statistiku u plinskim komorama i masovnim grobnicama, nastavnici mogu prenijeti multikulturalnu tapiseriju života Židova u Europi između dvaju ratova.

Dvorana imena, dio Novoga povijesnog muzeja holokausta u Yad Vashemu. U ispunjavanju zadatka da se slavi spomen na baštinu svakoga pojedinog Židova koji je umro od ruke nacional-socijalista i njihovih kolaboracionista, Yad Vashem je skupljao "stranice svjedočenja" od sredine 1950-ih. "Stranice svjedočenja" predali su preživjeli, rodbina ili prijatelji žrtava, a čuvaju se u Dvorani imena u Yad Vashemu, Jeruzalem. (Ardon Bar Hama, Yad Vashem).

Nastavnici bi trebali ohrabriti učenike da pokažu osobnu inicijativu i odgovornost u koordinaciji interdisciplinarnih aktivnosti, u skladu s uzrastom, koje bi uključile glazbu, dramu, literaturu, povijest, teologiju, filozofiju i druge discipline. Preporučuje se organizacija drama, recitali s imenima žrtava i njihovim tekstovima kao što su njihovi dnevници, zatim posjeti autentičnim mjestima (iniciraju sami učenici) i izložbama.

Dani sjećanja na holokaust također predstavljaju priliku da se cijela školska zajednica skupi zbog značajnoga obrazovnog iskustva. Ravnatelji, nastavnici i učenici također se mogu osvrnuti na pojavu ksenofobije, rasizma ili antisemitizma u svojem krugu prošle godine.

U Norveškoj se 27. siječnja dodjeljuje Benjaminova nagrada, nagrada koja je dobila ime po petnaestogodišnjaku Benjaminu Hermansenu koji je bio žrtva rasno motiviranih neonacista 2001. Nagrada se dodjeljuje školi koja je pokazala predanost borbi protiv rasizma u školi ili lokalnoj zajednici. Tijekom ceremonije, kojoj je nazočan ministar obrazovanja, odaje se priznanje inicijativi (školske uprave, nastavnika, učenika i roditelja) koja promiče toleranciju .

Širi kontekst holokausta

Nacional-socijalistička Njemačka organizirala je sustavni, birokratski organizirani mehanizam za masovno uništenje europskog židovstva. Njezina ubilačka mašinerija, koja ne samo da je ubila milijune, nego i upotrijebila njihove ostatke u industrijske svrhe, označila je prekretnicu u povijesti čovječanstva.

Složena fotografija identifikacijskih znački i vrpca koje su oko ruke nosile različite grupe žrtava nacional-socijalista, uključujući Židove, Jehovine svjedoke, Rome i Sinte, Poljake i zločince. Uvrštena je i vrpca oko ruke policajca u logoru. Značke i vrpce oko ruke uzete su iz kolekcije Memorijalnog muzeja holokausta u Washingtonu.

Dotad nezabilježen karakter holokausta uvijek će zadržati univerzalno značenje. Učenjem o holokaustu i o drugim genocidima, učenici će razviti svijest o tome da se takvi zločini mogu ponoviti, Židovima ili drugima, a čine ih ljudi protiv drugih ljudi; ne na isti, ali na sličan način. Naučit će o ljudskoj odgovornosti u civiliziranom društvu, da se glasno usprotive, spriječe i zaustave genocid posvuda gdje se on na svijetu pojavi.

Učenicima se može dati zadatak da istraže genocide i zločine protiv čovječnosti; da pišu članovima parlamenta, političarima, crkvenim dostojanstvenicima i drugim vođama, o lekciji holokausta, opasnosti od totalitarizma i obrazovnim porukama za sprječavanje genocida u budućnosti. Na primjer, učenike se može uputiti na Odbor za savjest pri Memorijalnom muzeju holokausta koji je osnovala Predsjednička komisija za holokaust SAD-a 1979. godine. Kad je Predsjednička komisija za holokaust dala preporuku za osnivanje suvremenog memorijala žrtvama holokausta, konstatala je da niti jedna stvar nije "tako zbunjujuća i hitna kao potreba da se osigura da se takav nehumani napad kao što je holokaust – ili bilo kakva njegova verzija – ikada više ponovi".⁴

⁴ Za više informacija, vidi: <http://www.ushmm.org>

Učenici će bolje razumjeti događaje ako im se pokaže kako su Židovi bili meta progona. Treba imati na umu da iako su Židovi bili prvi na meti nacional-socijalista i njihovih kolaboracionista, trpile su i druge skupine, kao Romi i Sinti, homoseksualci, Jehovini svjedoci, Poljaci, ruski ratni zarobljenici, komunisti i drugi. Sudbina Roma i Sinta (koji su također tretirani kao rasno inferiorni prema nacional-socijalistima) općenito se ne komemorira. I njih treba pamtiti zajedno sa žrtvama holokausta.

Komemoracija likvidacije "Ciganskog logora" u Auschwitz-Birkenau 2. kolovoza 1944. obilježava se kao Dan sjećanja istrebljivanja Roma i Sinta, od 1997. U srpnju 2005. Centar romske zajednice DROM iz Kumanova, bivše jugoslavenske Republike Makedonije, dala je inicijativu za javno osvješćivanje o povijesti i stradanju Roma i Sinta za vrijeme Drugoga svjetskog rata. Objavljen je i letak s osobnom pričom Roma, žrtve istrebljivačkog logora nacional-socijalista. Vodeći dužnosnici i dostojanstvenici koji su bili nazočni, osvrnuli su se na važnost podizanja javne svijesti o sudbini Roma i Sinta za vrijeme Drugoga svjetskog rata.

Organizira se Karavana sjećanja na inicijativu Udruge Roma u Tarnowu i u lokalnom muzeju u srpnju svake godine. Kola idu gradom Tarnowim i drugim malim mjestima i zaustavljaju se na mjestima sjećajući se žrtava holokausta i progona nacional-socijalista: ubijenih Židova, žrtava romske nacionalnosti koje su pobili nacional-socijalisti 1943., i na mjestu prvog transporta poljskih političkih zatvorenika u koncentracijski logor Auschwitz. Događajem se komemoriraju žrtve progona nacional-socijalista, a želi se potaknuti integracija Roma u lokalnu populaciju kao i prikazati njihova povijest i kultura. (Regionalni muzej, Tarnow.)

III. Ciljevi i rezultati učenja

U sklopu Dana sjećanja na holokaust, obrazovni cilj i za nastavnike i za učenike uključuje:

- Poistovjećivanje sa žrtvama i očuvanje uspomena na njih.
- Isticanje važnosti sjećanja na preživjele, žrtve, spasitelje i osloboditelje.
- Prepoznavanje da je holokaust bio gubitak za civilizaciju kao cjelinu kao i za države koje su bile izravno uključene.
- Stjecanje boljeg razumijevanja povijesti.
- Podizanje svijesti o lokalnom, regionalnom i nacionalnom naslijeđu.
- Podizanje svijesti o opasnosti od radikalnih, ekstremističkih pokreta i totalitarnih režima.
- Podizanje svijesti o suvremenim oblicima antisemitizma, ksenofobije i svim oblicima mržnje.
- Upozoravanje na druge genocide.
- Promidžba poštovanja ljudskih prava, posebno manjina.
- Poticanje kritičkog mišljenja i intelektualne znatiželje.
- Njegovanje osobne odgovornosti kao demokratskih građana.

S obzirom na to da se dani sjećanja na holokaust obično obilježavaju samo jednom godišnje, ne može se očekivati da će učenici potpuno shvatiti što se događalo pod nacional-socijalističkim režimom između 1933. i 1945. Iako se spomenuti ciljevi ne mogu dosegnuti aktivnošću tijekom jednog dana, svijest o važnosti komemoracije treba se poticati, a te aktivnosti za poticanje sjećanja mogu kulminirati boljim proučavanjem holokausta.

IV. Praktične obrazovne strategije

Prije uvođenja učenika u aktivnosti sjećanja, treba potaknuti same nastavnike da nauče o tom teškom predmetu i da surađuju s kolegama koji su već pohađali seminare za nastavnike o aspektima obrazovanja i sjećanja na holokaust. Kad god je to moguće, nastavnici trebaju pohađati tečajeve za stručno usavršavanje o toj temi. U svakom slučaju, nastavnici se moraju dobro pripremiti kad organiziraju dane sjećanja na holokaust. No, nastavnici najbolje znaju svoje učenike pa će im približiti dane sjećanja na holokaust na temelju procjene koji je pristup za njih najbolji.

Mnogi nastavnici su uspješno uključili lokalnu vlast, nevladine udruge, medije i institucije iz zajednice da se zajedno s učenicima uključe u obrazovne događaje za komemoraciju holokausta.

Aktivnosti vezane uz sjećanje na holokaust mogu uvrstiti recitale poezije žrtava, gledanje filmova, posjet izložbama, dojmove o posjetu učenika autentičnim mjestima holokausta ili muzejima, priredbe ili izvorno komponirane pjesme. Na primjer, u Sfintul Gheorghe u Rumunjskoj učenici su radili na projektu pisanja i izvođenja drame prema poznatoj knjizi Elie Weiesel, *Noć*. Slični projekti mogu se ostvariti vezano uz Dnevnik Ane Frank.

Nastavnici mogu razmisliti o minuti šutnje u sklopu komemorativnih ceremonija i/ili aktivnosti. Iako trenutak šutnje može učenicima dati prostor za vlastite osjećaje i misli o tome što se događalo u vrijeme holokausta, to ne smije biti zamjena za poučan proces ili aktivnost za dan sjećanja.

U Norveškoj, Direktorat za osnovne i srednje škole potiče sve škole na komemoraciju Dana sjećanja na holokaust i daje obrazovne izvore na svojim internetskim stranicama. Mnoge škole organiziraju recitale poezije i izložbe, dok druge organiziraju procesije s bakljama i pozivaju preživjele i svjedoke da ispričaju svoje osobne priče.

Auschwitz, Poljska, nakon rata: Kovčezi u muzeju Yad Vashem.

Ovaj kovčeg, dio projekta za Dan sjećanja na holokaust, postavili su učenici Kluba sjećanja, Vlaicu Voda National College, Rumunjska, listopad, 2004.

Svjedoci, iskazi i vizualna povijest

Nastavnici mogu organizirati susrete učenika sa svjedocima (posebno preživjelim žrtvama holokausta, ali i s osloboditeljima i spasiteljima) koji se sjećaju svojih iskustava iz vremena Drugoga svjetskog rata. Stvarni iskazi su vrlo snažni i mogu pridonijeti dubokom iskustvu učenika. Nadalje, prije snimljeni vizualni povijesni iskazi također mogu biti utjecajno oruđe za poduku. Nastavnici se mogu koncentrirati na ono što su učenici doznali iz slušanja osobnih priča svjedoka i na impresije koje su ponijeli sa sobom slušajući svjedočenja preživjelih.

Bivši zatočenik blizu baraka logora Bergen. Belsen, Njemačka (Yad Vashem)

Djeca u logoru, podižu ruke u trenutku oslobođenja, Auschwitz, Poljska. (Yad Vashem)

Posjet autentičnim mjestima, spomenicima i muzejima

Studijska putovanja na autentična mjesta vezana uz holokaust, kao što su bivši istrebljivački centri i koncentracijski logori, mogu imati velik učinak na razumijevanje učenika o onome što se dogodilo. Nadalje, razredni posjet muzeju holokausta, spomenicima i obrazovnim centrima također može pružiti priliku da učenici shvate i doznaju o toj temi. Putovanja na autentična mjesta i/ili muzeje vezane uz holokaust moraju se unaprijed dobro pripremiti, a nastavak aktivnosti i diskusija s učenicima posebno se preporučuju.⁵ Posjeti se ne moraju organizirati baš na sam dan sjećanja, ali iskustvo može učenicima pomoći da shvate važnost komemoracije, a poslije se mogu povezati s aktivnostima za Dan sjećanja.

Kontakti sa židovskim zajednicama

U mnogim gradovima židovske zajednice više ne postoje zbog holokausta i poslijeratnog antisemitizma. Međutim, nekoliko židovskih zajednica u Europi, koje su nekad stoljećima cvale, počele su se obnavljati. Nastavnici i učenici mogu kontaktirati članove svoje lokalne židovske zajednice i zatražiti više informacija o različitim aspektima svakodnevnog života i kulture Židova, kao i o životu židovske općine prije holokausta.

⁵ Za smjernice o posjetu autentičnim i neautentičnim mjestima vezanim uz holokaust, vidi: <http://www.holocaust.taskforce.org>

Introspekcija učenika

Pismeni zadaci kao razredna aktivnost mogu potaknuti kreativnost u učenika, a isto tako i njegovu osobnost, a mogu i stimulirati njegovu intelektualnu znatiželju. Natjecanje u pisanju eseja često se organizira kao poticaj i učenicima i nastavnicima da se usredotoče na teme vezane uz holokaust. Imajte na umu da neki učenici žele zadržati svoje osjećaje o toj teškoj temi, za sebe.

Sjećanje uz pomoć moderne tehnologije

Upotreba moderne tehnologije može biti vrlo učinkovito oruđe u njegovanju sjećanja na holokaust. Na primjer, organizacija razmjene preko internetskog foruma među učenicima koji su pročitali iste knjige ili iste tekstove na različitim jezicima, ili koordinacija videokonferencija među mladima na nacionalnoj i međunarodnoj razini može uspješno potaknuti dijalog o značenju dana sjećanja na holokaust. Nadalje, ta virtualna druženja mogu produbiti učenikovu zahvalnost što pripada većoj međunarodnoj zajednici.

Godine 2005., njemački učenik s Goetheove gimnazije u Frankfurtu na Maini, koji je prethodno posjetio koncentracijski logor Buchenwald, održao je videokonferenciju s preživjelim žrtvom holokausta, Židovom, dr. Jehoshuom Buechlerom. Nakon što je ispričao svoju osobnu priču, učenici su imali priliku postavljati pitanja, posebno o zatočeništvu u Buchenwaldu. Osoblje Međunarodne škole za poduku o holokaustu u Yad Vashemu sudjelovalo je u dijalogu i moderiralo događaj. Za većinu učenika to je bila prva prilika za razgovor s preživjelim Židovom, žrtvom holokausta, koji živi u Izraelu.

Lokalna povijest

Projekti lokalnoga povijesnoga značenja, kao što je posjet rodnim gradovima i mjestima žrtava, mogu potaknuti učenike da se povežu s poviješću mjesta gdje žive. U sklopu istraživanja lokalne povijesti učenici mogu naučiti o važnosti židovske kulture u mnogim europskim gradovima prije holokausta kao i o restrikcijama koje su se postupno provodile nad njima, prije nego što su bili deportirani u istrebljivačke logore ili ubijeni.

Godine 2004., prije 23. rujna (Dana sjećanja u Litvi), Međunarodna komisija za procjenu zločina nacista i sovjetskoga okupacijskog režima u Litvi, koordinirala je obrazovni projekt pod naslovom "Živa povijest litvanskih Židova". Učenici i njihovi nastavnici skupljali su povijesni materijal o dnevnom načinu života, vjeri i kulturi Židova koji su živjeli u gradovima prije holokausta. Štoviše, sudjelovali su u obilascima s vodičem, organizirali susrete s preživjelim i predstavnicima lokalnih židovskih zajednica. Taj je rad kulminirao predstavljanjem "Života Židova u mojem gradu prije holokausta", 23. rujna 2004. u njihovim školama.

Škola u Varšavi poduzela je velik projekt o sjećanju na holokaust koji se održavao cijele školske godine i kulminirao na Dan sjećanja 19. travnja, datum koji predstavlja ustanak u Varšavskom getu. U pripremi izložbe o Varšavskom getu učenici su birali i stvarali materijale koji su se odnosili na mjesta blizu njihovih škola, kao na primjer spomenici Varšavskom getu i Umschlagplatz (mjesto od kuda su Židovi deportirani u istrebljivačke logore). Također su pripremili izložbenu vitrinu s podacima svih sinagoga koje su jednom postojale u Varšavi.

Izložba učeničkih projekata na konferenciji "Živa povijest litvanskih Židova" na Dan sjećanja na holokaust u Litvi, 23. rujna 2004.

Na Dan sjećanja na holokaust u Poljskoj, 19. travnja, školska djeca iz Lublina u Poljskoj kao i djeca iz okolnih gradova napisali su 500 pisama Heniu Žytomirskom, desetgodišnjem dječaku, poljskom Židovu, koji je ubijen u Majdaneku 1942. Taj je projekt inicirala Grodzka Gate – Kazalište NN. Učenici su poslali poštom svoja pisma ubacivši ih u specijalno dizajnirani sandučić. Sva su se pisma vratila pošiljaocima sa žigom "adresa ne postoji, primatelj nepoznat" kako bi se stvorio poticaj za diskusiju kod kuće o tome što se dogodilo sa židovskom populacijom u Europi za vrijeme holokausta.

Projekt je također sadržavao obilazak mjesta u Lublinu koja su bila dio Henieva djetinjstva; umjetničko-obrazovnu publikaciju pod imenom 'Henio' koja se dijelila po školama, i kreiranje internetske stranice posvećene Heniu s njegovim obiteljskim fotografijama i biografijom. U sklopu te inicijative organizirane su i radionice za nastavnike s naglaskom na pedagošku metodologiju.

Postavljanjem cvijeća na spomeniku u Birkenau, 27. listopada 2004. ruski učenici srednje škole iz Moskve sudjelovali su na seminaru "Auschwitz – povijest i simbolika" koji je organizirao državni muzej Auschwitz – Birkenau. (ICEAH, Auschwitz – Birkenau državni muzej)

Istraživački zadaci

Nastavnici i njihovi učenici mogu se uspješno uključiti u mnoge istraživačke projekte o komemoraciji holokausta.

Skupina mađarskih učenika i nastavnika radila je na dvojezičnom projektu (mađarski i engleski) pod nazivom "Osobna povijest" u jesen 2004. Prvi dio serije, "Dnevnik iz Auschwitza", temeljio se na sjećanjima koje je nakon rata, 1945., napisao sedamnaestogodišnji mladić. Skupina učenika digitalizirala je i izdala taj dio. Istražili su i fotografije i preveli rukopis na engleski. Objavili su dvojezični CD-ROM i popratni priručnik za nastavnike.

"60 dana za 60 dana" je projekt židovske zajednice iz Ujedinjenog Kraljevstva, a namijenjen je članovima lokalne zajednice i učenika bilo kojeg podrijetla. Inicijativa je započela 25. siječnja 2005. i trajala je 60 dana. Sudionici su istraživali svakidašnji život pojedinaca koji su poginuli u holokaustu, temeljeći to na informacijama skupljenim iz "Stranica iskaza" u Yad Vashemu. Svaka osoba, grupa ili obitelj koja se pridružila "60 dana za 60 dana", dobila je karticu s imenom jedne osobe koja je nestala u holokaustu. Svaka grupa ili škola bila je povezana sa zajednicom koja je pretrpjela holokaust.⁶

Istraživački projekti za Dan sjećanja na holokaust mogu postaviti pitanja kao što su: Kako se Dan sjećanja na holokaust obilježava na nacionalnoj razini, a kako u drugim zemljama? Padaju li obilježavanja na isti dan, a ako ne zašto su odabrani baš ti drugi dani? Zašto je taj dan značajan? Što označava 27. siječnja? Koji su se još dani mogli odabrati? Predložite da učenici istraže internetske stranice, kao što je ova navedena, kako bi dobili više informacija.

U Bugarskoj je odabran 10. ožujka kao "Dan holokausta i spašavanja bugarskih Židova", (poznat i kao Dan žrtava holokausta). Taj dan sjećanja obilježava se u bugarskim školama kao poseban školski sat pod nazivom "10 ožujka: pouka o dostojanstvu". Aktivnosti komemoracije uključuju susrete s preživjelim, posjete spomenicima i drugim mjestima, umjetnička i literarna natjecanja o toj temi i istraživačke projekte na izvornim dokumentima.

Obnova grobova

Nastavnici mogu razmisliti o istraživačkim projektima koji mogu odvesti učenike izvan škole i organizirati obnovu ili čišćenje židovskih grobova, a sve vezano uz Dan sjećanja na holokaust.

Škola Židovske zajednice Lauder Javne u Budimpešti u Mađarskoj vodi ljetni program jednodnevnog čišćenja napuštenoga židovskoga groblja. Učenici čiste grobove od zelenila koje raste na njima i uspravljaju porušene nadgrobne spomenike. Također traže tumačenje za epitafe i pokušavaju rekonstruirati povijest nekadašnje židovske zajednice. Na kraju aktivnosti, sudionici se prisjete svih koji su nestali u holokaustu, koji je donio kraj jednoj cvatućoj židovskoj zajednici. Projektu se pridružuju neke lokalne škole i općine.

⁶ Za više informacija, vidi <http://www.60for60.com>

Učenici čiste napušteno židovsko groblje u Szobu, Mađarska, 2002. (Škola Židovske zajednice Lauder Javne u Budimpešti)

'Posvojenje' lokalnih spomenika

Održavanje spomenika može biti učinkovit način da učenici pokažu društvenu odgovornost u svojim zajednicama. 'Posvojenjem' lokalnog spomenika učenici mogu razmatrati:

- Kojem je posebnom događaju posvećen spomenik? Jesu li još živi ljudi koji su povezani s tim događajem, a s kojima bi učenici mogli razgovarati, ili čija bi svjedočenja postojala (zapisi ili videozapisi)?
- Kad je otkriven spomenik i na koji način time lokalna zajednica komemorira holokaust? Učenike se može potaknuti da razgovaraju s osobama uključenim u povijest samog spomenika.
- Učenici mogu proučavati umjetnički i arhitektonski aspekt spomenika. Tko ga je dizajnirao? Što predstavlja? Kakav je taj spomenik u odnosu na druge spomenike? Koja je ikonografija upotrebljena na tom spomeniku i što ona govori o vremenu kad je podignut?
- Učenike se može potaknuti da dizajniraju svoj spomenik lokalnom događaju vezanom uz holokaust.

U Nizozemskoj potiču škole da 'posvoje' lokalne spomenike posvećene holokaustu. Škole mogu dogovoriti s lokalnim odborima da učenici određenog razreda ulože vrijeme i napor u uređenje spomenika prije komemoracije, i to svake godine. Učenici mogu nositi važnu ulogu u pripremi komemoracije, i tijekom njezina održavanja, preuzimajući odgovornost za spomenik. Ta inicijativa učvršćuje obvezu školske uprave o poduci o holokaustu, izražava značenje komemoracije i povezivanja sa zajednicom.

Nizozemska internetska stranica www.oorlogsmonumenten.nl/datakid posvećena je spomenicima vezanim uz Drugi svjetski rat. Stranica opisuje i 700 spomenika koje su 'posvojili' holandski učenici.

Projekti društvenih aktivnosti

Prijedlozi za društvene aktivnosti uključuju: postavljanje postera koji su posvećeni sjećanju na stanicama javnog prijevoza; prepoznavanje mjesta odakle su se obavljale deportacije ili gdje su nekada živjeli Židovi; zamolbu da lokalna vlast surađuje sa školom u postavljanju spomenika. Kampanje za sjećanje u organizacijama učeničkih saveza, pokreti mladih, vjerske kongregacije ili sadnja parka za sjećanje, opcije su koje nastavnici mogu dalje razvijati.

Predaja svjetlosti sjećanja

Sljedećih nekoliko godina bit će još samo nekoliko svjedoka koji će moći ispričati osobne priče i sjećanja o tome što se događalo tijekom holokausta. Kad i posljednji preživjeli preda svoju baštinu, nastavnici će zajedno s učenicima sagraditi most sjećanja za buduće naraštaje kako bi osigurali da lekcije o holokaustu nikad ne budu zaboravljene. Postoji nada da ove smjernice za pripremu Dana sjećanja na holokaust posluže nastavnicima za tu važnu misiju.

I. dodatak

Dodatni osvrti i informacije

Svakako se preporučuje da ministarstva obrazovanja, udruge nastavnika i nevladine udruge zatraže održavanje radionica za stručno usavršavanje u pripremi Dana sjećanja na holokaust.

Za dodatne smjernice i objašnjenja o poduci o holokaustu, kao i za prijedloge o tome kako pristupiti toj temi u razredu, vidi:

<http://www.holocausttaskforce.org>

Nekoliko nastavnih programa i drugih izvora raspoloživo je na Internetu ili je dostupno u pedagoškim izvorima ili knjižnicama. Vidi, na primjer:

Yad Vashem:

<http://www.yadvashem.org>

OESS/ODIHR:

<http://www.osce.org/odihr>

Vijeće Europe:

http://www.coe.int/T/E/Cultural_Co-operation/education/Teaching_Remembrance

Erinnern – Austrija:

<http://www.erinnern.at>

Mechelen muzej deportacije i pokreta otpora – Belgija:

<http://www.cicb.be>

Terezin memorial – Republika Češka:

<http://www.pamatnik-terezin.cz>

Dokumentacijski centar Juive Contemporaine – Francuska:

<http://www.cdjc.org>

Memorijalni muzej žrtava nacional-socijalizma u Njemačkoj – Njemačka:

<http://www.topographie.de>

Memorijalna mjesta žrtava nacističkog režima – Njemačka:

<http://www.memorial-museums.net>

Kuća pobunjenika protiv geta – Beit Lohamei Hagetaot – Izrael:

<http://gfh.org.il>

Fondacijski centar suvremene židovske dokumentacije – Italija:

<http://www.cdec.it>

Međunarodna komisija za procjenu zločina nacista i sovjetskoga okupacijskog režima u Litvi:

<http://www.komisija.lt>

Kuća Ane Frank – Nizozemska:

<http://www.annefrank.org>

Državni muzej Auschwitz-Birkenau – Poljska:

<http://www.auschwitz.org.pl>

Ruska fondacija za holokaust – Ruska Federacija:

<http://www.holofond.ru>

Forum suvremene povijesti – Švedska:

<http://www.levandehistoria.org>

Ukrajinski centar za proučavanje holokausta – Ukrajina:

<http://www.holocaust.kiev.ua>

Dan sjećanja na holokaust – Ujedinjeno Kraljevstvo:

<http://www.holocaustmemorialday.gov.uk>

Trust za obrazovanje o holokaustu – Ujedinjeno Kraljevstvo:

<http://www.het.org.uk>

Carski muzej rata – Ujedinjeno Kraljevstvo:

<http://www.iwn.org.org.uk/lambeth/holoc-ex1.htm>

Suočavanje s poviješću i s nama samima – SAD:

<http://www.facinghistory.org>

Centar Simona Wiesenthala – SAD:

<http://www.wiesenthal.com>

Fondacija preživjelih u Shoahu, vizualna povijest – SAD:

<http://www.vhf.org>

Memorijalni muzej holokausta Sjedinjenih Američkih Država – SAD:

<http://www.ushmm.org>

II. dodatak

Sjećanje na holokaust u zemljama sudionicama OSCE-a

Osamnaest od 55 država sudionica OESS-a utemeljilo je Dan sjećanja na holokaust na dan 27. siječnja. U 13 država taj je dan određen na drugi datum, s obzirom na događaje vezane uz holokaust u pojedinim državama. U šest država sudionica, komemoracija za žrtve holokausta uvrštena je u njihov nacionalni dan sjećanja, koji nije posebno posvećen samo holokaustu.

Država sudionica OESS-a	Datum Dana sjećanja na holokaust
Albanija	27. siječnja određen kao Dan sjećanja.
Austrija	5. svibnja određen kao Dan sjećanja protiv nasilja i rasizma u čast žrtava nacional-socijalizma. Datum označava oslobodjenje koncentracijskog logora Mauthausen, 1945.
Belgija	27. siječnja određen kao nacionalni Dan sjećanja na holokaust.
Bugarska	10. ožujka određen kao Dan holokausta i spašavanja bugarskih Židova (poznat i kao Dan žrtava holokausta). Datum označava nastojanje bugarskih parlamentaraca da zaustave deportaciju bugarskih Židova u koncentracijske logore nacional-socijalista, 1943.
Češka Republika	27. siječnja određen kao Dan sjećanja na holokaust.
Danska	27. siječnja određen kao Dan Auschwitzta.
Estonija	27. siječnja određen kao Dan sjećanja na žrtve holokausta i zločina protiv čovječnosti.
Finska	27. siječnja određen kao Dan sjećanja na žrtve progona.
Francuska	27. siječnja određen kao Dan sjećanja na holokaust.
Grčka	27. siječnja određen kao Dan sjećanja na holokaust.
Hrvatska	27. siječnja određen kao Dan sjećanja na holokaust i sprječavanje zločina protiv čovječnosti.
Irska	27. siječnja određen kao Dan sjećanja na holokaust.
Italija	27. siječnja određen kao Dan sjećanja na holokaust.
Kanada	Yom HaShoah (27. dan mjeseca Nisana u židovskom kalendaru) određen kao nacionalni Dan sjećanja na holokaust.

Država sudionica OESS-a	Datum Dana sjećanja na holokaust
Latvija	4. srpnja određen kao Dan sjećanja na holokaust. Datum označuje spaljivanje Zborske sinagoge u Rigi, 1941., sa Židovima koji su bili unutra. Spalili su je nacional-socijalisti.
Liechtenstein	27. siječnja određen kao Dan sjećanja na žrtve holokausta i sprječavanje zločina protiv čovječnosti.
Litva	23. rujna određen kao nacionalni Dan protiv genocida nad litvanskim Židovima. Datum označava ubojstvo preostalih zatvorenika u vilniuškom getu, 1943.
Luxemburg	10. listopada određen kao Dan nacionalne komemoracije, Datum označava referendum 1941.
Republika Makedonija	12. ožujka određen kao Dan sjećanja na holokaust. Datum označava deportaciju Židova u logore smrti od bugarskih okupacijskih snaga, 1943.
Norveška	27. siječnja određen kao Dan sjećanja na holokaust.
Njemačka	27. siječnja određen kao Dan sjećanja na žrtve nacističkih zločina. Mnoge skupine održavaju komemoracijske ceremonije 9. studenoga, na godišnjicu Kristalne noći 1938.
Poljska	19. travnja određen kao Dan sjećanja na žrtve holokausta i sprječavanje zločina protiv čovječnosti. Datum označava početak ustanka u Varšavskom getu 1943.
Rumunjska	9. listopada određen kao Dan sjećanja na holokaust. Datum označava početak masovne deportacije Židova u Transnistriju, 1941.
Sjedinjene Američke Države	Yom HaShoah (27. dan mjeseca Nisana u židovskom kalendaru) određen kao nacionalni Dan sjećanja na holokaust.
Slovačka	9. rujna određen kao Dan žrtava holokausta i rasnog nasilja. Datum obilježava uvod u židovski kod 1941.
Srbija i Crna Gora	22. travnja određen kao Dan sjećanja na žrtve genocida. Datum označava ustanak zarobljenika u Jasenovačkom logoru 1945. (to je primjenjivo samo u Srbiji; u Crnoj Gori nema Dana sjećanja na holokaust).
Španjolska	27. siječnja određen kao Dan sjećanja na holokaust.
Švedska	27. siječnja određen kao Dan sjećanja na holokaust.
Švicarska	27. siječnja određen kao Dan sjećanja na holokaust.
Ujedinjeno Kraljevstvo	27. siječnja određen kao nacionalni Dan sjećanja na holokaust.

Država sudionica OESS-a	Nacionalni dan sjećanja i komemoracija za žrtve holokausta
Armenija	Nacionalni dan sjećanja na genocid utjelovljuje dan sjećanja. Holokaust se ne obilježava posebno.
Gruzija	Žrtve holokausta uključene su u komemoraciju za one koji su pali u dvama svjetskim ratovima. Holokaust se ne obilježava posebno.
Kazahstan	31. svibnja je datum komemoracije za žrtve političke represije. Žrtve holokausta uključene su u komemoraciju.
Nizozemska	Komemoracija za holokaust je u sklopu nacionalnog dana sjećanja na nizozemske žrtve rata, 4. svibnja.
Slovenija	Komemoracije se održavaju 9. svibnja, kao sjećanje na žrtve fašizma i nacional-socijalizma.
Uzbekistan	Komemoracija za žrtve holokausta održava se u sklopu nacionalnog dana sjećanja i slave za žrtve koje su pale za neovisnost majke domovine, 9. svibnja. Nema posebnog Dana sjećanja na holokaust.